

Det Anarkistiska Biblioteket

Vägen som mål: Anarkismen

George Woodcock

George Woodcock
Vägen som mål: Anarkismen
1978

Tidningen NU #1 Vintern 78-79
Artikeln är tidigare tryckt i anarkisttidningarna Zero (England) &
Gateavisa (Norge).

www.anarkistiskabiblioteket.se

1978

Vad är den centrala idén i anarkismen som gör att så många blir tilltalade av den - trots dessa otaliga nederlag?

En av Europas anarkistiska veteraner, författaren George Woodcock, ger här antydningar till ett svar, i ett perspektiv av anarkismens historia.

Han drar särskilt fram tre huvudpunkter i den anarkistiska idén som gör den kvalitativt annorlunda än den auktoritära socialistiska riktningarna:

- Den anarkistiska maktanalysen, som understryker maktens inte bara ekonomiska, utan också psykologiska karaktär: en analys som bekräftas genom iakttagelser av maktstrukturerna i samhällen som idag bekänner sig till socialism.
- Bristen på ideologiska auktoriteter - anarkismen har aldrig haft någon bibel eller något Kapital att hänvisa till. Ortodox anarkism finns inte.
- Tron på människan, där den får frihet till det, själva kommer på sina behov, kollektivt och på gräsrotsnivå - utan att bli ledda av något politiskt parti eller gruppering som besitter den "riktiga" teoretiska nivån.

Jag antar att alla som har en övertygat filosofisk syn på samhället - och särskilt den som har en synpunkt som något löst och okorrekt kan beskrivas utopisk - väldigt ofta måste godta de lagar som det praktiska livet medför.

Det var en gång - i min ungdom på 30-talet - möjligt att föreställa sig ett idealt drömsamhälle som kunde realiseras vid en mirakulös transformation ala Hokus pokus.

Revolutionen skulle komma. En ny dag gry. Allt skulle bli annorlunda.....

Men dag efter dag har kommit - och gått: I Sovjet, i Kina, i Cuba, i Vietnam, i Kambodja, i Angola. Nya värderingar blev proklamerade. En liten stund såg det verkligen ut som en ny värld låg i startgroparna. Ja, kanske låg det en ny värld klar, men vadförslags värld.

Gång på gång så vi att den stora symboliska handlingarna - den som alla socialister på 1800-talet, med den frihetlige Proudhon och den auktoritära Marx i spetsen, menade var väsentliga för människans frihet - blev genomförda.

Egendomsrätten till produktionsmedlen upphör. Ingen skördar längre frukterna av någon annans arbete. Men har utsugningen tagit slut? Har friheten kommit?

Allt för tydligt är svaret nej.

Utopia - om det vi har uppnått kan kallas något sådant - är på inget sätt bättre, men kanske rätt mycket värre än det samhälle det ersatt! Emedan möjligheterna för oenighet och opposition har blivit reducerat, ja till och med stillatigande protester och dolda handlingar som ofta är det är det enda sättet man kan upprätthålla en tillsynes låtsad frihet på, blir omöjlig.

I stället för att individen tillgodogör sig samhällets bästa, blir det kollektiva tillgodogörandet lagt i händerna på parti- och statsbyråkratin.

Bortsett från detta har det inte hänt något annat än att den politiska polisen har fått nytt namn (även om det ofta är samma personer) och att nya människor säger oss hurdant vi ska vara fria medans dom själva nyttjar maktens frukter - som även under vänstervridna auktoritära regimer låter sig vara lika välsmakande och lockande som i dom högervridna auktoratier.

Det är lätt nog att säga att vi har vetat det hela tiden.

Helt sedan Marx försök att etablera en maktöverbyggnad i den första Internationalen, helt sedan Trotsky och Lenin massakrerade Kronstadt-matroserna som gjorde myteri för främjandet av fria råd (sovjeter) 1921 - helt sedan stalinisterna drev sitt maktspel bakom dom republikanska linjerna i det spanska inbördeskriget.

Det faktiska förhållandet är oförändrat: Medans de auktoritära socialisterna i ett alarmerande antal länder, bara har uppnått de minsta av sina mål, nämligen erövringen av makten - så har dom frihetliga socialisterna - i sina dramatiska kamper - bara uppnått dramatiska nederlag.

För 60 år sedan, på tröskeln till första världskriget - var det anarkisterna som kontrollerade den stora franska fackföreningen CGT.

Så sent som för 40 år sedan ledde anarkisterna den största arbetarrörelsen i Spanien, CNT. På samma gång som spanska inbördeskriget blev faktiskt tusentals byar på landet omformade till frihetliga kommuner som delade arbetet och produkterna. Det var vandrande anarkister som inspirerade den omvälvning, på grundlag av Peter Kropotkins lära om fria kollektiv i böcker som inbördes hjälp och andra.

I Ryssland, mellan 1918 och 1921, blev det i Ukraina organiserat frihetliga kollektiv över stora områden, av Nestor Makhno och hans revolutionära anarkistiska armé, som länge hade motstått både Trotskys Röda armé, såväl som de vita arméer under tsaristiska generaler.

I Mexico uppstod omfattande bondeorganisationer grundade på Ricardo Flores Margons anarkosyndikalistiska idéer. Denne Margon som också startade ett frihetligt uppror i Baja California.

Till och med Gandhi i Indien kallade sig för anarkist, han läste Kropotkin och Trotsky och planerade omsorgsfullt decentraliserade agrar-kommuner som snabbt skulle göra staten överflödig tack vare utvecklingen av ett federaliserat nät med autonoma landsbygdskommuner.

Låt oss medge det, även om många skulle ha föredragit en rosenröd anarkistisk historieversion: att dessa hopp och löften har kommit på skam.

Det franska CGT övertogs av kommunisterna efter första världskrigets slut. De spanska agrarkommunerna och CNT krossades vid Francos seger. Makhno besegrades, landsförvisades och blev senare dödad. Zapata mördades av folk som utgav sig för att vara hans allierade, och hans rörelse reducerades till en legend om en förlorad ledare som skulle vända tillbaka ridande på en vit häst.

Av det som skett i Indien den senaste tiden kan vi se hur lite Gandhis lära om ett icke-vålds, decentraliserat samhälle har betytt, i detta Indien som idag är en av de stora atom-makterna... Och i alla fall, trots en historia om storslagna nederlag och förlorade segrar, om en rörelse som rann ut i sanden, om frustrerade hopp och löften - så har vi själva idén, denna övertygelse som vi kallar anarkism - en förvånande livsduglighet och är en ständig källa till förnyelse.

För 30 år sedan var denna anarkistiska rörelse reducerad till en minigrupp av avvikare, några tusen italienska och spanska flyktingar som i saknad möttes för att fira det förflutna - några små grupper av trofasta propagandister som utgav tidningar i länder som ännu inte var erövrade av diktatorerna - samt en liten grupp av skribenter och intellektuella, som Herbert Read och Alex Comfort, Paul Goodman och Kenneth Rexroth för att nämna dom mest kända - såna som fann anarkismen som den enda idé förenlig med en konstnärs fria livsföring.

Att kalla sig för anarkist på 40-talet var nästan som att tillhöra ett hemligt sällskap. Så få var meningsfränderna.

existerar redan mellan oss, i vårt beteende mot varandra, i det frihetliga arbetet som vi spontant deltar i, utan hjälp eller "uppmuntring" från regeringsmakterna.

Vi kommer snart börja med att känna igen den anarki som redan finns i vår miljö.

När vi väntar på den revolution som ska ge oss frihet kan vi få vänta i evigheter.

Revolutionen - i den grad den någonsin kommer att existera - är hos oss, latent, här och nu.

Detta är grunden till att anarkisterna inte ser på samhället som en konstgjord politisk överbyggnad, men som en naturlig utveckling av sociala tendenser som kan spåras i alla levande animaliska samhällen (Se Kropotkins "Inbördes hjälp").

Anarkisterna föredrar en naturlig balans inte bara mellan människor, utan också mellan människor och deras miljö.

Därför har frihetliga socialister alltid argumenterat för t. ex. gratis skolgång, och för en integrerad utbildning som kan kombinera intellektuella och praktiska förmågor. Dom är också för en decentralisering av industrin så väl som den politiska överbyggnaden - och som kommer att göra det möjligt att upprätthålla ett livsnödvändigt förhållande mellan jordbruk och industri (Se Kropotkins "Fields, Factories and Workshops"), - och som kan få dom stora miljonstäderna under kontroll.

70 år gamla funderingar har också visats giltiga för dagens miljöaktivister. Jag tror att den enda möjliga vägen för att få fram en ekologisk balans går genom ett anarkistiskt mönster av politik och industriell decentralisering.

Kännetecknet för decentralisering är självklart rådsmyndighet (federalism), inte den politiskt orienterade form som vi finner i Schweiz eller Kanada och som bara tjänar till att maskera centralisering - men den egentliga rådsmyndigheten där besluten tas lokalt och regionalt och där maktstrukturerna aldrig ska få möjlighet att stelna till ett isfält av byråkrati som i vår tid hotar och hindrar alla vägar till frihet.

Utopia - Ett mål vi önskar?

Är UTOPIA - som en statisk värld där alla problem är lösta - möjlig? Knappast, och helt säkert inte önskvärt! Perfektion är slutet på en rörelse, och det betyder återigen döden.

Men låt oss se på UTOPIA - ett fritt och självlysande samhälle - som ankomstplats på en resa som aldrig tar slut - och målet kommer igen i en annan dager!

Resan blir till en frigörelse. Medan storheten med det slags samhälle som anarkisterna önskar sig, är att detta samhälles grundlag inte nödvändigtvis behöver produceras av politiska teknologer (om detta argumenterar Colin Wood i Anarchy & Action). Ett frihetligt samhälles infrastruktur

På 60-talet kom förändringen. En våg av ökat intresse för anarkism och frihetliga idéer överhuvudtaget växte fram hos människor - särskilt hos ungdomar, som visste väldigt lite om anarkismens historia. Detta medförde att historiska verk som min egen bok "Anarkismen" och James Julls "The Anarchists" blev skrivna och dom klassiska av Kropotkin, Proudhon och Godwin blev utgivna på nytt. Många centrala anarkistiska idéer dykte upp igen på den nya vänsterkanten - speciellt idéerna om en decentraliserad stat och en deltagande demokrati.

Vad är det i anarkismen som ger den styrka till att överleva dramatiska nederlag och dyka upp igen i senare generationer med ny friskhet och livskraft?

Anarkisterna har visat sig långt mindre dugliga än marxisterna till att skapa och manipulera massorganisationer. Men trots det - vad är det vi finner i anarkismens lära och stil, som gör deras tanke - om inte precis deras rörelses historia - så plötsligt tilldragande för en mängd människor som aldrig förr har hört talas om den?

Vilket budskap bär denna idé till vår egen tid och hur kan vi bruka budskapet i den värld vi lever i? Självklart finns det många argument och synpunkter från anarkister och andra frihetliga tänkare, som har direkt inriktning på vår tids problem. Men i den här översikten vill jag begränsa mig till de tre huvudriktningarna där anarkisternas och de frihetliga socialisternas lära och värden står oförsvagade - ja, till och med stärkta trots att de har misslyckats i att uppnå den politiska succé som historien till synes har gett marxisterna på de 60 åren som har gått sedan oktoberrevolutionen 1917.

För det första: Den anarkistiska maktanalysen är den marxistiska överlägsen, i det den understryker maktens inte bara ekonomiska, men också dess psykologiska faktor. Självklart är det ett samband mellan det ekonomiska systemet och maktsystemet, något som anarkister som Godwin och Proudhon pekade på långt före Marx. Men en lösning av det ekonomiska problemet med att ta produktionsmedlen ur händerna på de som tillgodogör sig andras arbete, löser inte tyranniets problem - därför att det förbiser den lika starka faktor som ligger i maktens psykologi: att makt

är vanebildande och korrupperande, att makt är tilldragande i sig själv utöver de ekonomiska fördelar den medför.

Det är för att kommunismen har hoppat över maktens psykologi, som den på ett väsentligt fel har sviktat i alla länder, trots att kommunismen har tillägnat sig makt genom arbetarklassen.

Den sönderdelning av makten samt statsbegreppets tillintetgörande, som Engels, Lenin, ja till och med Stalin förutsade - har vi inte kunnat uppdaga. Det vi har sett är en etablering av ytterligare några auktoritära stater där yttrandefriheten försvinner, där den hemliga polisen snokar i varenda del av var människas liv och göromål, och där arbetaren i stället för att vara en tjänare för individuella kapitalister eller stora bolag, nu blir livegen i en enda stor och mera statisk enhet: Den totalitära staten.

Den materiella framgången - som i själva verket är ett nederlag - är resultatet av att förringa betydelsen av maktens natur, och av en sviktande förmåga att känna igen despotiska institutioner som växer av sin egen tyngd och förevigar sig själva utan täckning i äkta mänskliga behov.

Jag betraktar anarkismen först och främst som analytisk/kritisk tradition, där analys av den auktoritära socialismen har visat sig historiskt lika sann som dess fördömande kritik av den kapitalistiska staten och den s k fria-näringslivs-principen i det ekonomiska tillgodogörandet.

Har man studerat makten och dess olika former av yttringar från ett anarkistiskt synsätt, kommer man knappast bli infångad av politiska manipuleringar, varken från höger- eller vänsterkanten. Man kommer att söka politik utan politiker.

En annan grund till att ta upp anarkismen till nyvärdering - och grunden till att den vunnit ny popularitet: i det sista årtiondet - är att anarkismen är odogmatisk och således anpassningsbar till varierande sociala förhållanden. Ortodox anarkism är otänkbar och har aldrig funnits.

Dom stora frihetliga böckerna av Godwin, Proudhon, Kropotkin och Herbert Read har aldrig blivit betraktade som biblar av dom trofasta, t. ex. som Kapitalet har varit för kommunisterna. Anarkisterna har inte det slaget av lydnad och frälsande trångsynhet...

Anarkisten - hon eller han - respekterar genomtänkta goda tankar - men kommer aldrig att godta dom som sista ord i en sak: Sociala begrepp bör alltid få utveckla sig likmätigt till social praxis, och detta är orsaken till att det är nästan lika många anarkismer som det är anarkister. Detta

trots att kärnbegreppen är dom samma: avvisandet av en despotisk stat till fördel för decentraliserade frivilliga organisationer, och inbördes hjälp framför auktoriteter.

Detta är också en av orsakerna till att anarkisterna vanligtvis misslyckades när dom gick in i massorganisationer. Dom försummade förmaningar från folk som Bakunin, Proudhon och Kropotkin. Deras lära gick ut på att militanta anarkisters roll var att instruera med ord och föregångsexempel, men aldrig att organisera och leda folket, därför att sann revolutionär praxis kommer från folket självt. Dom tillochmed avgör - på absolut gräsrotsnivå - vad som bäst passar deras behov och förhållanden.

Det var detta som Malatesta så starkt underströk i sin berömda debatt med Monatte på den anarkistiska kongressen 1907 i Amsterdam: Varför revolutionär syndikalism med sina oundvikliga organisationsproblem skulle föra till hasardliknande förhållanden vid en oberäknad aktionslinje, och varför dom syndikalistiska ledarna i CNT så lätt gled in i regeringsposter-na under det spanska inbördeskriget.

Proudhon resonerade som en sanna anarkist då någon sa till honom något om hans parti, och Proudhon utbröt skräckslaget: "Mitt parti! Jag har inget parti!"

Anarkismen och parti har alltid varit begreppsmässiga motpoler, så samma sätt som anarkism och dogmatisk politik. Och detta gör dom anarkistiska idéerna användbara under alla förhållanden.

Detta får mig att komma till den tredje orsaken till att anarkismen överlever och förtjänar nyvärdering: Den är inte grundlagd på det abstrakta teoretiska system som - när det blir förverkligat av ett politiskt parti - har en tendens att reproducera sig själv som despotiska och icke fungerande överbyggningar.

I motsättning till detta tror anarkisterna, att människorna är naturliga sociala varelser som därför inte behöver kommenderas.

"Anarki" - i Proudhons paradox - "är ordning". Men man överlåter till folk att själva finna ut sina behov, både kollektivt och på gräsrotsnivå - så kommer dom kamratligt skapa dom riktiga sociala mönstren och mekanismer. Därför förkastar anarkisterna inte bara regeringsmakt (som tvångsinför ett politiskt mönster ovanifrån) men också centralisering (som styrs från virvelns statiskt centrala punkt).